

МЫНДАБАЙЫГА САҢА КОМПЛЕКС АҢЫЛЫННА

[illegible]

Улуус башлыгы А.Т. Ноговицын, улуус тут историйтгар бастакынан талору механикацидлаах номтукс кырбитинин, эбэрдиотэ. Үс сыппаагыта, оңотооу улуус башлыгы С.И. Яковлев, Мындаадайыт

Сэтгэнийн 24 күнүгэр улууспуг
историгыглар сургуулар бэлэ түгэн —
Мянгазаайыга сүлүү нигэр комплекс
аһууцаалтын сүлүү-туомы б-һыһыһыһы.

[illegible]

ТХПК салалдаачыта А.И. Сивцев турурсууларын садалампы тууу үлөр килтерилгитэ нэһилэк, улуус дьонун сэргэтин бүтүүнүн үөрүүтэ буларын билилээтэ. Нэһилэк салалтамыр, тутанчыларга махтанна. Комплекс аныгы теологиятын таба туһана татаарылаахтык үлэһирэ, нэһилектэрин, улуус социальнай-экономическай сайдылтыгар биллэр-хөстөр кылааты килтерисхэстэ дьон эрэрин эттэ.

Сага комплексы символический культурный „Туймаа-лигия“ ААО генеральный директорин солбуулагчы А.Н. Иванов „Мылга-эйг“ кооператив саяаачытыгар В.М. Константиновка дохун ытас тыһыи

салинчытчылары, ыгырыгыгвах ылыдыгытар
сырыгыгыгы.

Киги-куст, үс салгаллах (бонсаггах) аарыма тутуу биір салгалтар бийлэл калын 130 төбө красно-пестрой уонна герфорд боруска сүөһүлөр кыстаан тураллар. Хотон сылаас, ыраас, сырдык. Сүөһүлөр баайлыкта суох конгул-босоо сылдаллар. Олохтоох микстэблтин булбут дьабитттын, нус-хас тураллар, орохтор сыгаллар. От борилибитигэр, быйдылыкта-тарайлыкта суох аһабылтан бардылар. Уулаты, норуом ыраастааһын механизированная. Калит тингэлэр саас төрөөн-ууһаан бардактарына, ныйрэлдэр турар анал микстээххөр, ылын туспа бонсаа доһоһан ыһылыахтах.

Үерүүдөх цаашы В.П. Терасимов сулгу этэнгэ турарыгар, теруөгэ торолхой бусарыгар, үрүн илгэ үрүлүнү ыанарыгар алгыс тылын аяната. Кларэр аан кыйыл диктэнтин кыйылар чюс улуус баһылыгар А.Т. Ноговишинга, Тыл хайааыкстыбын министиригэр А.Е. Артемьевка, "Дуймада-дигэн" ААО генеральный дириктэрин согууаанчыга А.Н. Ивановка, "Мылдаадайы" кооператив салайааччылыгар В.М. Константиновка тиктэ.

Сана комплексе аныктылганын министр А. Е. Артемьев аездатот. Кичи Республика Президент Е. А. Борисов, Правительство председател Г. И. Даничина аездатомн ирет. Быйыл мундак турок комплекс

ортогугар туттарда. Василий Молотович нөһил өк слоктооксунун ааптарыттан республика, улуус саалаталыгар, туттаачыларга максаттын төһөрү.

Бу дворо кун Болугур илһинийн дьон-сэргэтэ Тыва хаһаайыстыбатын күнүн бэлэгтэтэ. Олохтооктор ас-үөл быысталактыгар тэрээһиннээхтик кытынылар. Производство бастыһынара наһарадалары туттулар. Сага кэмлекс аһылтыбытынан, үүтү, эти долоттоттор борааныныктырылан эурдотт этилһини, болоттор туттарыллылар. Үөрүүнү үрлөтө, борааныныктыагы эурдэ кэксир ыгытынына, ырыа-хаһоок, үтүкү-бигин тардылына.

Александр СЛЕПЦОВ.

ЭБЭРДЭЛИЙБИТ?

Убаастабыллаах бир идэлзэх сойуустар
тэрилтэлэрин бэтэрээннэрин, үлэли сүлдүр
коллегаларбытын, профессиональнай
бырааһынныкытынан – Россия профсоюзнай
хамсаһын 110 сылынан, Россия туһулууга суук профсоюзна
тэриллибитэ 25 сылынан элбэрдэлибим!

Энхэл туслаах үлэгт тайганын дон-сэргэ үлээх-хамнастаах, көмүсэлтээх буоларыгар үлээли-хамсыы, общественнай олоххо көхтөөх кыттыыны ыларгытынан кизн туттабыт, мөхтөл тылларын этэбүт! Бағарабыт энхизэ түбүктээх үлэбитигэр үрдүк ситиһишэри, кэскилтээх, дьонун хардыылары. Тус олоххутугар, дьиз кэргэнгитигэр кытаанах доруубуйаны, нус-көс, байылыат олоһу!

Е.И. ДАВЫДОВ,
улуустаагы холбоонгутаах профсоюзнай
тэршлтэлэр Сэбиэттэрин председателэ.

ЧӨЛ ОЛОХ ДЬАҢАЛА -- ХОПТОБОҢО

Сэлэнхийн 24 хүмүүг Чол оюуу пропагандынхныр бэлэх 14с
нэгиллээгэр – Холбоонодо тийнхон үгэлээгэр. Делегацийнхы
улуустаахы бичигт одоолынхы А.И. Афанасьевта сэл-
ийнхы сүрэгтээ. Бастаан, тийнхонхынхы халтга култуура
сэлэнхынхы хувиинхы нийнхон үгэлхнр Арчы бэлхэвхнхнр
Матрона (Сельская), Афанасий (Байдам) Филипповтар үг-
хынхы сэлхнхнхнх, үгүү түмүгсгэрхх бэлхнхнр анхын,
архынхынхы-сүрхнх түмүүнх тэрхнхнхнр.

Диринг бөхчүүдэд 1367 жилин спорор. Улус баһылыгын соци-
алый ботурустарга солбуйланнь О.Ф. Петрова уонна улус
туһаннаах тэрилтэрин сайлаанчыллара нөһүлүк дыһалтаһын
үлэһитэрин, депутаттарын кытта көрсөң, актыыл муннааһыл
тэрийдүр. Маньхаа нөһүлүк тэрилтэрин сайлаанчыллара уонна
депутаттара 10-чэрэ киһи сыртыта. Октябрина Филипповна улуска
уонна республикада тэрилтэн үлэһин спорор СОНКО-лор үлэһитин
хайыскаларын, бырайыактарын көмүскөһүн, граннара үлэһитин туһа
санаа агастаһылаах көстөһүнн тэрийдүр. Дирингтөр быйыл саас
юридическай статуһу ылаң, СОНКО баһылыгын
регистрациялаамыттар. Онон нөһүлүк тэрин сайлаанчылыга,
общественный үлэһ-хамнаһы быһаһан тэрийингэ кэсэлтээх
хардыһы снорбуттар. Улус туһаннаах тэрилтэрин сайлаанчы-
ллара уонна специалистэргэ социальнай кутталлаах балаһыаньада
спорор ыалларга, нөһүлүк кырдыага олуктоокторутар сылдан
олукторун-дыһахтарын, туск кыһалдылаахтарын билистилэр,
оскуогада уонна улубаанна сылдан чал олуктоо аһамыт
дыһаллары, лекциялары тэрийдүр. Биридиитон оһону, төрөппүтү
кытта көрүстүлэр. Улуустаагы киһи аптека эмг-томп аһыһын
тэрийдүр. Улуостан тийбик дерматолог уонна акулист быраастар
нөһүлүккэ доруобуйаһын туругун көрдүлөр.

Күн икөөсө аялгылар общественный түмсүүлери кытта көрсүлүү тэрилтеси. Улуустагы ыңчаг отделын начальниги А.И. Афанасьев ыңчагы кытта көрсөт. Көрсүлүүгө сурунган, сокула ийинен эгер учуушлар түмсүүлэрин бэрэстэбинэлэро кытынылар. Улэтин-хамшы, айлан-тутуон бэрэстэ ыңчагтар баланы бэлээр эрери, лидерэрин тала илик булар, быйыл күтүн соңо түмсө иликтэр эбит. Хоттор улууса да, республикада да ырыдунку кулгах нэһиликэниен билэр. Манан үтөс культура дөтөлбөр, артыктар үүнэтэхсэбытара. Ийинэн ситэрэ, нэһиликэнычтар катар кэбэр 2016 сылга культура эйэлэргэ бырайык көмүскөн, грантыга кыткан, үлэин-хамшыны сабалыр бэлэниахтар. Оттон бэтэрээннөр сөбүттэрин кытта көрсүлүүгө нэһилик каттааастара, муустарын-мастарын тэийингэ чөгөтэни көрдүтөр булар, дөтөн сабаларын үлэтиннэстэр. Ону тэнэ дыа-уст боптуробутар, олорор устулбуяны тупсарыга үтөс савка эйэлэни. Дыхталлар түмсүүлэригэр С.Э. Силэки, О.В. Жирнова улуустагы дыхталлар общественный түмсүүлөр үлэрин-хамыастарын билиһиннэрдэтэр, бэйэни көрүнүүгэ, доробуйаны тупсарыга субэ-ама бэрэрдэр. Оттон улуустагы "Эрэн" эр дьон түмсүүтүн бэрэстэбинэлэ Н.Н. Новгородов нэһиликэсэ улэтин Ард субэтин чөгөтөөрин кытта көрсөн, үлэин-хамшыны турмуһайына атын нэһиликтэр үлэтин үтөс чөгөтүтэр тэийэниэн, кэбэр не хобуоһуок көстөтинин тэийдэ.

Бу бийшлэлыг даяалта улууһын саастаах 42 оҕуруу уонна 108 оҕуруу үөрөхтөөчүлэр хабан турар, барыта 301 эрэ кэли сырыттар. Улууус бийшлэлыг даяалтынан, чөл олоҕу пропагандалыыр делегация нийиллөөктөр ахсын миннык хабаннаах үтээн-хамнаһы тэрийэрин, олохтооктор биирлээтигэр. Түмүкэ, нийиллөөк кырдааҕа олохтоокторо: "Чөл олоҕу пропагандалааһын эрэ буолбуйа, кэп сүсталаах аҕы ыһыммыкыт буоллар, дьон-сүргэ кинигитэ, кыстыһыта элбэк буолуот", - дьон саналарын эттигэр. Күнүс Хомтоҕо оҕуруу культуура-сынныһаан кинигитэр улуустаағы культуура эйгэтин элэр оҕуруулистарга юенсгэр түмүрүлүлэр.

АИПЕЛ ЗАХАРОВА.

П.Н. Сокольников төрөөбүтэ 150 сылыгар

П.Н. Сокольников төрөөбүтэ 150 сылыгар

ҮТҮӨ ААТА-СУОЛА ҮЙЭЛЭРГЭ АХТЫЛЛЫАБА

Сахаттан бастахы үрлүк үөрэхтэх дуохстуур
Прокотий Нестерович Сохлыннов байыт төрөөбүтэ
150 сыллаах үбүлүөйүн Чурапчы улуунун дьон-сэргэтэ
кинээ ытыктабыллан, сүтүрүлүүн бэлэттир,
үлүнүгүт үлүстөр.

Үбүлүөйбөз саяк чорунун өн арас дьаһаллар сыйыбына булгулар. Сэтинни 20 күнүтэр „Айылгы“ кулгура уонна дулубунай сайдыы күүлүтэр П.Н. Сокольников олохун, үлэтин ахтан аһар дьоро күн ыытылынна. Итиннэ улуустаагы дорубуйа харыстабылын үлөһүтөрө, тэрпит сайааһычылара, ыалпы Тапта улууттан делегацията, ыһырыахх ыалдыттар сырыттылар.

Сарсарда 10 хаштан Пронский Нестеровича аналгааг тууруу огууштаа киин бальиһаа үлэһиттэрэ, улуу кыраайы үөрэтэччилэрэ кытыннылар. Сахаттан бастаагы быраастып тулунан „Сага“ НККК „Аал луук мас“ биэри редактора ДД Бастинова ууллубут „Дуохсуур Сохпыннов“ дигэн документаһынаа киингэ көрдөрүлүтүнэ. Бу айымньыны ырыппыта кыраайы үөрэтэччилэр ВД Пивагина, Ю.С. Топотухов, М.Е. Фигинцева, учуутал ЛМ. Винокурова, киин бальиһаа үлэһиттэрэ ЛМ. Григорьева, А. В. Седаницева, о. д. а. кытынны астылар. Мэдээхси көһөрүлүт сүдүүр музейын төрүттээбит А.Д. Аммосов бу нэһиликтээн дорубуһа харыстабылыгар үлэстэбит дигэн мөтиригэртэрин быһастаһалары саалгаа туруорда, көрөөччүлэргэ хас биэригэртэрин тулунан сайыһаа билиһиннэрдэ.

Саена аһыскаатын кылта, экралга уун-улары П.Н. Сокольников мэтирлэтин аһынган 150 саас диэн ырыгыгыны сурулан тураа быһылар дыбал сылын-суругун тута көрсөнчүлөргө тиригэ. Чурапчытаағы народнай театр туроругуттан „Луксуур Сокольников“ литературнай дуһуйуу көрдөрүлүнө. Артыыстар Алексей Ходулов, Гаврил Лебедев, Ольга Носова, Надежда Заболовакка, Көңсөргө Слепцов, Иван Булюков сахаттан бастакы быраас Саха сиригэр кулпинтик, эптсобиинтэ бастакы хардыыларын туһунан итэҕэтиилээхтик, долгутуулаахтык оонньоотулар. Экралга Прокофий Несерович олохун үлэтин тоһомуур түгөнөр көрдөрүлгөн.

Л.А. Лыткина нагараадаланар

ACKNOWLEDGMENTS

П.Н. Сокольников оюу үлгүн тулуан даялгы улуу баһылыгын социальный бостуруускага салбылааны О.Ф. Петрова онорго. П. Н. Сокольников Бостуруускай улуулун үгүс Дюксовон (билигин Чароок) ниймизгэр торообүтэ. Томскайлаагы университет медицинаскэй факультетыгар, Москватаагы университет медицинаскэй факультетыгар үөргөн быраас илгизгэр үрдүк үөсөи бүтэрбитэ. И.М. Семенов, Н.Ф. Филиппов, Н.В. Скляфосовскай курдук улуу учуонайларга үөрэмнэтэ. Чураччыга көтөн участкесай быраһынан үлэтээбитэ. Билигин Чураччылаагы кини баһыһа кини аатын сүтэр. Убүтүөйдүрэх сылы бэлэмтээһинигэ өрөспүүбүлүкөтөбү, улуустаагы хамһыһылар тэриэлэ, үгүс өрүттүк үлгүн ыһтылар. Оройуонна дорубуһу харыстабылын сайдыһытын тулуан кинигэ бэчээттэнэ, „Дюкстуур Сокольников“ кинигэ уһулунна, научнай-практическэй конференциялар ыһтыһыннылар. Олорго ыһагар кинигэ аналлах баласун тутулунна, угусар мөтө тас туруорулунна. Улэ ветерана, СССР культууратын туйгуна В. Н. Дьячковскай Пронский Нестерович 1912 сыллааха тутарбыт баһыһыатын мөтөһүн онордо. Кэпэр өтүгэр саппа баһыһа таһыгар босотуорорулуута, кинигэ таһаарыһа, И.С. Клиорина суруйбут драммын туруоруу, өрөспүүбүлүкөтөбү научнай-практическэй конференцияны ыһты, о. д. а. үлгитинигэ туһаламмыт үлэ-хамнас быһаарыһа.

Бу бэлэ хүтүн улус бальһа А.Т. Ноговин, улус депутатарын сбиетин председател Я.П. Оконешников, кин бальһа кылаабынай бэрэһа А.И. Коркин, улус эмчитэрин професисун председател У.Д. Попов, Чөрөөктөн И. Я. Жергтова ээрдэ тлэтигээр.

Бу үөрүүлэх даяалга улуустуг дорубуйа харьтабылын бастыг үлэлэхтэригээр

П. М. Григорьева на баърададанар

нағарадалар тутарылыннылар. Улууска доруубуя харыстабыл инстытиты үлөтүнүз, музей үлөтүнүз таһарылаахкы үлөтүнүз Л. М. Григорьевна „Григорьевский клубин“ бөлөмө тутарылы дохсун ытыс тыаһынан доруубуланна. Улуус баһылытын бочуотунай грамоталынан А. А. Попов, бочуотунай грамоталынан, урун кемус бөлөмө А. В. Седаничева, улуус сәбөтүн грамоталынан И. Г. Салтыкова, „Улуус социальный-экономический сайдылыгыгар килерсигит кылаатын ийин“ үлөс степенекк бөлөмө А. В. Гоголев, Д. Д. Басинов, махтал суртунан В. Д. Пивнига, В. Н. Дьячковский, И. И. Бушков, „Саха Республикатын доруубуя харыстабылыгар туйгуна“ бөлөмө Л. А. Лыткина, С. Д. Пудова, В. Ф. Трофимова, А. А. Николаева, М. Р. Митина ылылар. Российский Федерация эмгэ үлөһитэрин профсоюзун президиумун бочуотунай грамоталынан А. Т. Винокурова нағарадаланна. СР Доруубуя харыстабылыгар министр-бөтүн бочуотунай грамоталарынан П. Ф. Слепцова, У. С. Соколова, Е. Е. Белица, П. П. Васильев нағарадаланнылар. Оттон улуус баһылытын бочуотунай грамотатын А. А. Федоров, Е. Н. Попова туттулар.

Үбүлгүйдээк салга өбсүлгө П. Н. Сокольниковка анализх урууһу уснаа хоһосно кунурса ыһтылыбыта. Ити түмүгүн дьүүлдүүр хамыһыһаа чилиэггэрэ А. В. Седлищев, Л. М. Григорьева иһитин ордулур. Орто сүһүк үөрэнээччилэрэ хоһосно Нарьян Мазарова, улахаттарга Юля Монастырева кыйыһааһынан тахсан аһи биригстэринэн нагарадаланһылар. Оттон урууһу Сандара Керемисова, Алена Никифорова, Айта Мазарова бастаһы мисэстэрин ыһылар.

Үөрүүлэх бэрэлтийнхнйг ыгтам ырынан, сахалын үнүүнэн догууслана.

Саха норуотугунан бастабы профессиональнай быраас, актыбный общественный деятель, саха бастабы интеллигенциятын биир чулуу юмунга Прокопий Нестерович Сокольников үтүө аһа-суга үйүтүгү ахтыла турарга.

Андрей СЕИЛОВ

Дмитрий Диринскэй төрөөбүтэ 70 сылыгар

ЧУЛУУ СПОРТСМЕН, СУРУЙААЧЧЫ, УЧУУТАЛ ЭТЭ

"Цурагчы - спорт туснага" бусдын нийтлэлээр болж байсан Дмитрий Дмитриевич Эверстов төрөлзүх Цурагчы оройнуун Дирингэ Төрөншүтгэрэ Хоту көнөрүдүү кыгыла-

длаахгара этг. Кини 1945 сүүлххэ
Эдннгэн оройуонугар Ныгара
төрөөбүтэ. Ожо салаа, оскулданаа
сүүлгара Дирингэ аспаггара. Саха госу-
дарственный университетгара саха
тэлын уонна литературатын салаатын
сигилинээхтик үрлөм бүтэрбүтэ.

1965 с. Дмитрий Диринский айар үтөөн утумнаахтык дьярыастамыта. Кийини айар үлөзү сыйыарбыт кийинен саха билиилээх поэта, тылбаастыт, учуутал С.Ф. Софронов-Феокист Софронов булар. 1968 с. физкультураны уонна спорду оройуон уонна республика хайыаттарыгар, сурунаалларыгар суруйан сарааһыта. ССРС үтүөлүк тренери Д.П. Корюны кылта 16 сыл бииргэ үлөзүбүт, алтыспыта. Саха олимпиктарыт, спортсменнарын тустарынан барыта 60-ча очеряны, гезыны суруйан хыалгарбыт. Оройуоннаахы "Сага алах" хайыт общественнай корреспондента. 1970 с. алектөөх хайыаха "Ахтылган" дьон бастааы хайооно бачээтэммимиз. 1988 с. суруйааччы Егор Неймиковтыын "Тустуута аняммыт алах" дьон улуу тренер Д.П.Корюну туфунан кийгэни суруйбуттара. 1983 с. "Боттары из Чураччи" дьон олимпик Павел Пилигин туфунан фотоальбома бачээтэммимиз. 1992 с. "Төрүт буортан телкалэниэ" дьон кийигэтин 1-кы чааһа тахсыбыта. Оттон 2002 с. кийигэ 2-с чааһа бачээтэммимиз. 2003 с. "Тустуу

тула" дөн Чухалы оройсунар кенүл тустууну сайыннарбыт. Аш дойду таһымыгар таһаарбыт утуу тренербит Куоркун олохун, үлэтин кэспир кэнигэтэ таһыбыта. 2003 с. "Кыһаппах саастарым" дөн 30 сыл устата айбыт үлэтин түмөр тус бэйэтин туһунан хомуурунньук кэнигэтэ бэстэтэммит.

Дмитрий Диринский 1988 сэлтан 1998
сэлта дieri "Дирин уотара" дieri айар
түмсүүнү Холбоо нөһилгээр тэрийбитэ.
Манган үгүс сурийаачылар, нэгтар үгүн-
сайдан тахсаларыгар дьолун слук
түсэмэбитэ. Бу түмсүү күн бүтүнүгэр дieri
айымныгавалхык үгүнир.

Кийин окусалаа үөрөнөр сылтарылар физкултура учутала Е.М. Феофанов уфуйуутунан, алах соннууутунан утумнах-тык дьарыктаммыта. Ордук куобаха табылган ойоро. Дирин орто окусалаан уопутарыттан сүүмүрдэммит хаманда 1962 сыллааха республика үөрэнээчилерин спорт национальнй көрүлүрүн спартакиадаһылар бастаан мистени ыбыта. Токсус кылаас үөрэнээчилэ Мийгээ Эверстов куобаха бастабыта.

1969 с. оройсон сайынты
спартакиадагыг кубооха 35 м 90 см тугоң,
манайгы рекордун олоктообута.

Устудуон-туур сылларыгар күскэ дьарыктанан нэрдэрүүлэрин өссө үлэтипитэ.

1972 сыллааха Саха АССР 50 сытын тустуугуар аналлаах республика үбүлүйдээк спартакиадалар 36 м 86 см түлээ, оройун республин тустарбыта. 1971, 1973, 1975, 1977 сс. Баһылай Манчаары спартакиадаларын, Улук Илин уонна Сибиир, Саха сиригн норуоттарын спартакиадаларын иккис, үчүс тирээдэра.

Хайахсып, Диринг орто оқушталарын саха тылыгар уонна литературатыгар учууталынаа, военругунаа, "Сапа олох" хаһыат корреспондентынаа, спортивнай оқушала-интернат "Чэпир" телестудия редакторунан үлэтибиз.

Россия Сурунальыстарын сонгун чили-
ю, "Саха сирин литератора" Ассоциация
чилино, поэт, тылбаасчыт, коморист, "Өркөн
өй" кункурустар кыйылылаада, "Диринг
уттар" литературный түмүү төрүтүзэччитэ,
салайааччыга, атах соннуулулар САССР
спордун маастара, Россияны Федерация
норугун үөрэтиринин туйгуна Дмитрий
Дмитриевич Эверстов-Дмитрий Диринский
теребуэт 70 сыллар агаан, киии сырлык
аатын үйүтүгэн, этинини 28 күнүтэр
Хайахсылаа республикагаады атах
соннуулуларга кураксигини, киии тулуун
астыи келетэ ылытылаага.

¹⁴C-контр.

A. ЗАХАРОВ

